

Xan Şuşinskinin ata evi

Ballicadakı bu mülkü də erməni vandalları bərbad hala salıblar

Bir müddət əvvəl Azərbaycan mətbuatında ermənilərin mədəni irsimizə qarşı törətdikləri daha bir vandallıq aktı ilə bağlı xəbərlər yayıldı. Məlumatda Xocalı sakini, 75 yaşlı Kərim Əkbərov mənfur düşmən tərəfindən rayonun Ballica kəndində 150 ildən çox yaşı olan tarixi binanın görkəminin məqsədli şəkildə dəyişdirildiyini, dağıldığını iddia edirdi. Maraqlı doğuran isə odur ki, bu evin Azərbaycanın Xalq artisti, məşhur xanəndə Xan Şuşinskinin (İsfəndiyar Aslan oğlu Cavanşir – M.R.) ata mülkü olduğu bildirilirdi. Yeri gəlmişkən, Aslan ağanın İsfəndiyardan başqa Allahyar adlı oğlu, Rüxsarə adlı qızı da olub. Tanınmış tarzən Allahyar Cavanşirov uzun illər qardaşı Xan Şuşinskiyə müşayiət edib.

Bəs bina ilə bağlı deyilənlər, yazılanlar nə dərəcədə reallığı əks etdirir? Çoxsaylı faktların mövcudluğu səbəbindən ermənilərin tarixi irs nümunələrimizə qarşı düşmən münasibəti şübhə doğurmasa da, “Xalq qəzeti”nin Qarabağ bürosu olaraq məsələni daha dərinlən araşdırmaq, yoxlamaq qərarına gəldik. Bu məqsədlə də ilk olaraq K.Əkbərovla görüşüb, birlikdə Ballica kəndindəki tarixi binaya yollandıq. İki mərtəbəli, ona qədər otağı olan ev kəndin ən gözəl yerlərindən birində yerləşir, eyvanı və pəncərələri Ballica çayına və qarşıdakı ecazkar təbiət mənzərəsinə açılır. Elə ilk vizual tanışlıqdan aydın olur ki, binanın ilkin görkəmi dəyişdirilib, fasad hissəsində əlavə tikinti aparılıb. Bu tikinti Şərq-müsləman üslubuna uyğun əvvəlki fasadı görünməz edib. Evin vaxtilə geniş olan həyəti də kiçilib, burada yardımçı tikililər inşa edilib. Bir sözlə, bina məqsədli şəkildə “düşmən mühasirəsinə” alınır.

Kərim kişi bizimlə söhbətində bildirdi ki, 1958-ci ildə bu evdə birinci sinfə gedib: – Müəllimimiz Məşədi adında azərbaycanlı idi. Xocalıda yaşayırdı, oradan gəlib-gedirdi. Bizə dəfələrlə bu evin Xan əminin atasının olduğunu deyib. O vaxt

üçün fakta münasibət bildirməsini xahiş etdik. 90 yaşlı Aydın baba vaxtilə nəinki azərbaycanlıların, hətta ermənilərin də sözügedən binanı “Xan evi” adlandırdıqlarını dedi:

– Mən 1944-cü ildə həmin evdə yerləşən məktəbdə 1-ci sinfə getmişəm. Müəllimimiz erməni idi. Bizə deyirdi ki, bu ev vaxtilə xanın evi olub, ölkəmiz “xan-bəy zülmündən azad ediləndən sonra onların əlindən alınıb zəhmətkeşlərin istifadəsinə verilib”.

Ustad sənətkarımızın qızı, “Xan Şuşinski” fondunun rəhbəri Bəyimxanım Cavanşirova-Verdiyeva bizimlə söhbətində bildirdi ki, Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulmamışdan əvvəl Ballica kəndinin onun babasına məxsus olması ilə bağlı arxiv sənədləri mövcuddur. Həqiqətən də həmin kənddə baba mülkləri olub, atası isə müəyyən dövrlərdə orada yaşayıb.

Qeyd edək ki, 2019-cu ildə görkəmli sənətkarın ölümünün 40-cı ildönümü ərəfəsində oğlu və tədqiqatçısı Aslan Cavanşirovun “Xan Şuşinski: İsfəndiyar Aslan ağa oğlu Cavanşir” adlı məqaləsində də mövzuya toxunulub. Məqalənin həmin hissəsini təqdim edirik:

evin eyvanı yox idi, yanında da heç bir tikili olmayıb. Ermənilər evin giriş qapısının üstünə erməni dilində yazılmış daş lövhə əlavə etmişdilər ki, guya bu tarixi bina onlara aiddir. Ermənilər bu üsulla binanın tarixini saxtalaşdırmaq istəyiblər. Evi o vaxt şuşalı sənətkarlar tikib. Çünki mən gənc vaxtlarımda Xan Şuşinskinin Şuşadakı ata mülkünü görəndə heyranə gəlmişdim ki, necə də Ballicadakı evlə eyni quruluşdadır.

K.Əkbərov onu da əlavə etdi ki, atasından eşitdiyinə görə, Aslan ağa tez-tez ailəsi ilə Ballicadakı mülkünə gələrək burada yaşayırdı, balaca İsfəndiyar da böyük bağlarında oynayırmış:

– Sovet hökuməti qurulduqdan sonra həmin bina ailənin əlindən alınıb, məktəb kimi fəaliyyət göstərirdi. Burada azərbaycanlılarla yanaşı, ətraf kəndlərdə yaşayan erməni uşaqlar da təhsil alırdı. Sonradan yeni məktəb binası tikilib və evə Cümşüd Nəsibyan adlı erməni köçürülüb. Onun övladları da tarixi binanı erməniləşdirmək üçün “nə lazımdır” ediblər. İşğal vaxtı isə ermənilər evin xarici görünüşünü tamamilə dəyişdiriblər, həyətyanı torpaq sahəsində əlavə tikililər inşa olunub...

Mövzu ilə bağlı Xocalının daha bir ağsaqqalı, rayonun Cəmilli kənd sakini, 1935-ci il təvəllüdlü Aydın Fərhədovla əlaqə saxladım. Onun K.Əkbərovdan da əvvəl Ballicada oxuduğunu öyrəndiyimiz

“İsfəndiyar Aslan oğlu Cavanşir, 1901-ci il avqust ayının 20-də Şuşa şəhərində, Qarabağ xanlığının banisi Pənahəli Xanın nəvəsi, İbrahim Xəlil Xanın oğlu Məhəmməd Həsən ağa Cavanşirin nəticəsi Aslan ağa Cavanşirin ailəsində ilk övlad kimi dünyaya gəlmişdir. Anası Bəyimxanım da Cavanşirlər sülaləsinin bir qolu olan Pənahəli xanın üçüncü oğlu Talıbxan ağanın törəməsi, Behbud bəyin nəvəsi, Murad bəyin qızıdır. Şuşa ətrafındakı Xoca (hazırkı Xocalı – M.R.), Ballica və Korocaq kəndləri Aslan ağanın atası Mahmud bəyə məxsus olmuşdur. Aslan ağanın Şuşa qalasında, Bazarbaşı deyilən yerdə evləri olmaqla yanaşı, Xan bağı yaxınlığındakı Ballica kəndində böyük mülkü, qoyun sürüləri, at ilxısı, geniş otlaqları, un dəyirmanı və meyvə bağları olmuşdur”.

“Xan əminin evi” ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi yanında Mədəni İrsin Qorunması, İnkişafı və Bərpası üzrə Dövlət Xidmətinin Gəncə regional idarəsi ilə də əlaqə saxladım. Bildirdilər ki, qurumun Xocalı rayonu üzrə baş mütəxəssisi Pərviz Həbibli tərəfindən sözügedən evə baxış keçirilib, ev yeni aşkarlanmış tarixi abidə kimi qeydiyyatda götürülüb.

Mahir RƏSULOĞLU,
XQ-nin Qarabağ müxbiri

Xocalı